

Ook Nederlandse ambtenaren dromen van een groene Sahara

Verslag van de derde 'De Stand van de Stad', lezing uitgesproken door Ulf Hackauf in debatcentrum Tumult op 13 april 2010

door Axel Meijer

Voor de derde keer vond afgelopen dinsdag 13 april in Tumult de jaarlijkse 'Stand van de Stad' lezing plaats. In 2008 sprak de Vlaamse 'andersglobalist', dichter en filosoof Lieven De Cauter in het debatcentrum over 'Van Bolwerk tot Boulevard en terug: trajecten rond de stad'; vorig jaar was de spreker René Boomkens, hoogleraar sociale en cultuurfilosofie in Groningen. Hij sprak toen over 'De nieuwe wanorde. Globalisering en het einde van de maakbare samenleving'

Dit jaar was de beurt aan Ulf Hackauf, die als architect werd opgeleid in Duitsland en Denemarken en die sinds geruime tijd in Nederland werkt. In Utrecht was hij bijvoorbeeld namens Eric van Egeraat Associated Architects (EEA) verantwoordelijk voor ontwerp en bouw van het A.A.Hijmans van den Bergh-gebouw op de Uithof. Tegenwoordig is Hackauf werkzaam bij The Why Factory.

Public Space Foundation

De avond, gemodereerd door Jos van Beurden, werd ingeleid door Steven de Waal, van mede-organisator Public SPACE Foundation. Hij schetst in kort bestek de inhoud van de vorige twee lezingen. De Cauter gaf in 2008 aan de hand van tien begrippen een diagnose van de problemen waaraan de moderne stad volgens hem op tamelijk korte termijn ten onder zal gaan. Een jaar later betoogde Boomkens dat steden feitelijk continu onderhevig zijn aan grote, ingrijpende identiteitsveranderingen. Volgens Boomkens maakt de globalisering een eind aan 'de modernistische illusie' dat sociale processen stuurbaar zijn door bestuurlijke ingrepen als stadsplanning.

De Waal telt daar deze avond nog het probleem bij op dat de Nederlandse burger zijn geloof in het maatschappelijk initiatief kwijt lijkt te zijn. De bal ligt bij de overheid, die moet er, als regelgever en handhaver, voor zorgen dat alles wat met stadsontwikkeling te maken heeft op zijn pootjes terecht komt - aldus de Nederlander, die met het uit handen geven van de verantwoordelijkheid 's avonds weliswaar gemakkelijk in slaap komt, maar zich tegelijkertijd steeds afhankelijker maakt van een abstract orgaan, dat niet op dezelfde manier in dezelfde stad woont als die burger zelf.

De overheid, aldus De Waal, onderkent dat probleem en heeft daarom verschillende initiatieven in het leven geroepen die moeten leiden tot een betere communicatie met de samenleving over stadsontwikkeling. Een voorbeeld is het Utrecht Development Board, waarvan De Waal lid is, en dat onder meer tot doel heeft zo veel mogelijk relevant maatschappelijke netwerken in het geweer te brengen.

the Why Factory

Het tot stand brengen van wijdvertakte netwerken is een van de pijlers waarop The Why

Factory – kortweg: T?F - is gebaseerd. T?F is een samenwerkingsverband van het beroemde Rotterdamse architectenbureau MVRDV – genoemd naar Winy Maas, Jacob van Rijs en Nathalie de Vries – en de Technische Universiteit Delft. The Why Factory onderhoudt sterke banden met de Delft School of Design, maar ook met, onder andere, het Berlage-instituut, het Nai, het Europese Ruimtevaartagentschap ESA en vele nationale en internationale overheden.

The Why Factory was aanvankelijk gevestigd in het gebouw van de faculteit Bouwkunde in Delft. Met een licht sardonische grijns toont Hackauf aan het begin van zijn lezing foto's van de brand die dat gebouw op 13 mei 2008 in de as legde. Met The Why Factory is het wel goed gekomen. De gedupeerde architecten ontwierpen een nieuwe werkruimte, waarin niet alleen ontwerpen en concepten ontwikkeld kunnen worden, maar waarin, op een knaloranje tribune, ook colleges en lezingen bijgewoond kunnen worden.

Hackauf vertelt dat The Why Factory onder meer is ontstaan om tegemoet te kunnen komen aan de behoefte aan visie op stedelijke toekomst. Want hoewel momenteel meer dan de helft van de wereldbevolking in stedelijk gebied woont en die trend zich nog zal voortzetten, heeft het aan een echte, samenhangende kijk op stadsontwikkeling de afgelopen dertig jaar smadelijk ontbroken, aldus Hackauf.

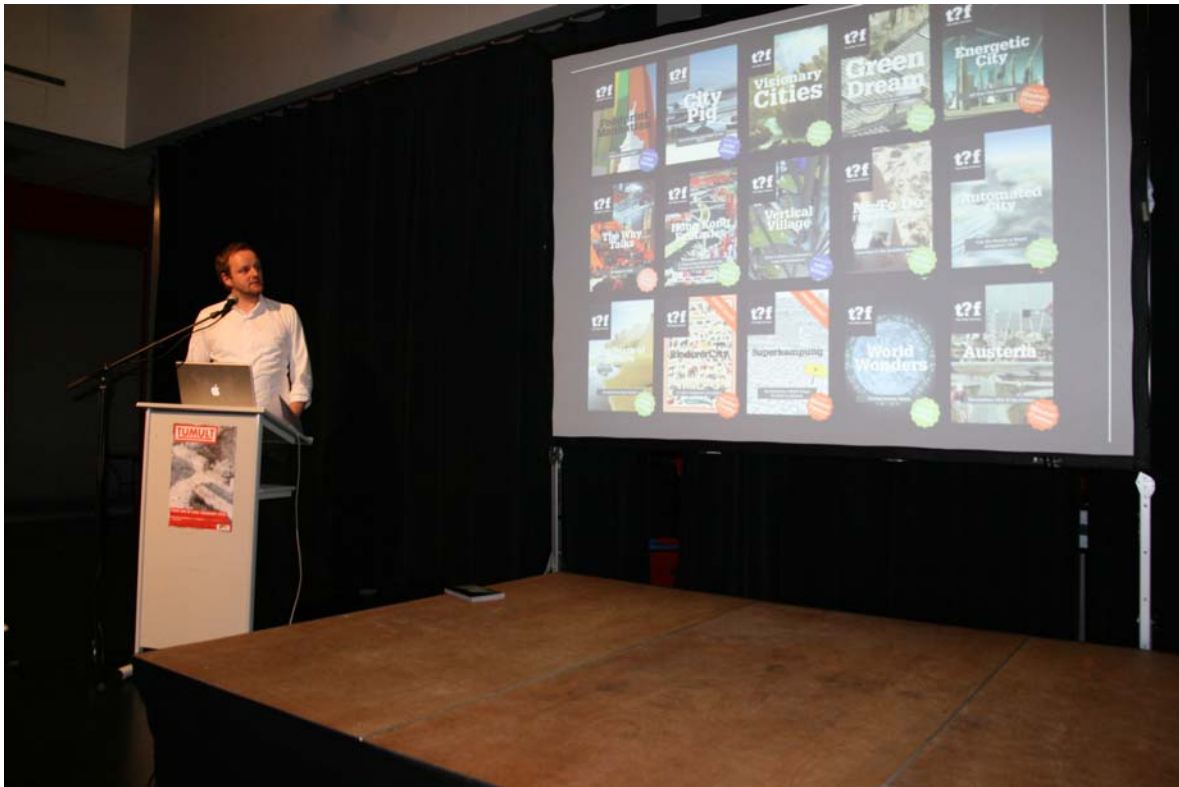
'Visionary Cities'

Een van de belangrijkste projecten van The Why Factory tot nu toe draagt dan ook de titel 'Visionary Cities' – een project dat onder andere gestalte heeft gekregen in boekvorm.

Hackauf ziet een aantal problemen bij het ontwikkelen van 'grote visies' op stedenbouw. Hij noemt drie voorbeelden: ten eerste de bijna dwangmatige en daardoor haast geestige aanvechting van veel ontwikkelaars om hun stad smoel te geven door te grijpen naar een iconisch bouwwerk. Nadat Bilbao zijn plaats op de kaart had benadrukt met de bouw van Gehry's deconstructivistische Guggenheim Museum (1997) wilden veel andere steden ook hun eigen Gehry. Zo staat er in Hannover een Gehry-toren, heeft Berlijn inmiddels een bankgebouw van Gehry en werd er in Los Angeles een Walt Disney Concert Hall naar ontwerp van Gehry gebouwd. Sinds Bilbao is er, zonder te overdrijven, elk jaar wel ergens ter wereld een Gehry verrezen. Iets dergelijks geldt voor de bruggen van de Spaanse ontwerper Calatravi. De afgelopen tien jaar werden er zo'n twintig bruggen van zijn hand gebouwd. Zo verandert een icoon al snel in een cliché.

Een tweede probleem dat Hackauf noemt is de complexiteit van moderne bouwprojecten. Een project met de tamelijk bescheiden duur van achttien maanden, zo heeft Hackauf eens berekend, kostte hem 300 vergaderuren, met in totaal twintig verschillende specialisten.

Ten derde noemt Hackauf de regelgeving rond bestaande bouw, regelgeving die soms net zo monumentaal is als de gebouwen die ze beoogt te beschermen. Zo heeft de National Trust in Groot-Brittannië een lijst aangelegd waarop inmiddels een half miljoen beschermde gebouwen staan. Het National Register of Historic Places, het Amerikaanse equivalent van die lijst, wordt elk jaar uitgebreid met dertigduizend toevoegingen.

Ad absurdum

The Why Factory wil om die problemen heen denken. Er worden soms op het eerste gezicht krankzinnige scenario's uit de kast gehaald, waarvoor docenten en studenten dan een architectonische en/of planologische oplossing dienen te verzinnen.

Enkele voorbeelden, die Hackauf dinsdag fraai illustreerde met fotorealistisch beeldmateriaal: wat als een grote stad zijn eigen voedselvoorziening moet zien te regelen, zonder nog op het platteland te leunen? - T?F: dan zien we mogelijk varkens in kantoren in de Haagse binnenstad.

Wat als de zeespiegel nu eens daalt, in plaats van stijgt? - T?F: dan komt het uiteindelijk in ieder geval wel goed met Europa, want dat komt dan heel centraal te liggen op het drooggevallen continent dat zich uitstrekt van Los Angeles tot voorbij Beijing.

Hoe absurd deze draaiboeken ook mogen lijken, ze raken wel aan een thema dat uit geen enkele visie op de wereldwijde urbanisatie meer is weg te denken: milieu. Ofwel: groen.

The Green Dream

'Groen' is dan ook een thema dat T?F sterk bezighoudt, onder de noemer 'The Green Dream'. Alleen: wat is 'groen'? Op alle producten en diensten die tegenwoordig worden aangeboden – van seksspeeltjes tot huisvesting – , wordt door marketingmensen het etiket 'groen' geplakt, zonder dat er een objectieve maatstaf is waaraan de 'groenheid' ervan kan worden getoetst.

Een paradepaardje van T?F is dan ook 'The Green City Calculator', een toepassing waarmee voor eens en voor altijd duidelijk zou moeten kunnen worden gemaakt hoe groen plannen voor stedelijke ontwikkeling nu eigenlijk zijn. De calculator is nog in ontwikkeling, maar T?F verwacht er veel van.

Dat wil niet zeggen dat The Why Factory in de tussentijd geen concepten ontwikkelt ter oplossing van bestaande milieuproblemen in steden. Zo is voor Hong Kong het een en ander bedacht: kanalen door de stad zouden voor veel verkoeling zorgen die nu op milieu-onvriendelijke manier wordt opgebracht door airconditioning, en een groot stelsel aan enorme, maar fraai vormgegeven, lotusachtige eilanden voor de Thaise kust zou geweldig veel zonne-energie kunnen vangen.

Op nog grotere schaal is nagedacht over de zeespiegel, die alle wilde fantasieën ten spijt in werkelijkheid nu eenmaal stijgt. Uitgerekend is dat, om de stijging tegen te gaan, ieder jaar 1220 kubieke kilometer (!) aan water zou moeten worden weggevangen. Dat water zou volgens The Why Factory in de Sahara kunnen worden gegoten, waarmee dat gebied, zoals een vraagsteller in het publiek opmerkt, zijn functie van graanschuur van de wereld zou kunnen herkrijgen.

Maar wat nu aan te vangen met al het zout in dat water? Welnu, zeggen Hackauf en T?F, dat zout is uitermate geschikt voor energieopslag, bijvoorbeeld het soort energieopslag in lotusbloemvormige zonnestations voor de kust van Hong Kong...

Het lijken wilde dromen, en de vraag lijkt gerechtvaardigd of ooit een overheid zich zo gek zal laten krijgen aan de uitvoering ervan mee te werken. Maar ten minste twee overheidsmedewerkers in het publiek, beide actief in de planologie, hopen dat architecten als Hackauf zullen blijven dromen, zodat zijzelf, en de overheden waarvoor ze werken, er concrete plannen van kunnen maken.

De Stand van de Stad lezing is een initiatief van de [Public Space Foundation](#) in samenwerking met debatcentrum Tumult en keert jaarlijks terug. In de Stand van de Stad lezing wordt vanuit nieuwe theoretische inzichten gekeken naar stedelijke ontwikkelingen om de discussie over Utrecht te ontstijgen en daardoor beter te begrijpen.